

ken ölmesi durumunda olduğu gibi kefaletin sâkıt olacağını, bazıları da sâkıt olmayacağını ve eğer ihmali varsa kefilin borçlu duruma düşeceğini ileri sürerler (a.g.e., VII, 88; Mevsiî, II, 168).

Teslimine kefil olunan malın telef olması da kefaleti sona erdiren bir başka sebeptir. Bir malın teslimine kefil olunması durumunda tıpkı şahsa kefalette kefil olunan şahsın ölmesi halinde olduğu gibi teslimine kefil olunan malın telef olması durumunda kefile bir şey lâzım gelmez (*Mecelle*, md. 631).

Teminat Mektubu. Karşılık beklemeksizin yardımlaşma ve dayanışma anlayışının çeşitli sebeplerle gerilemesi, fıkıh doktrininde teberru esası ekseninde ele alınan kefalet anlayış ve uygulamasının günümüzde büyük ölçüde ortadan kalkmasına yol açmıştır. Bir teberru mahiyeti içeren kefalet akdi yerine artık alacaklar teminat mektubu vb. usullerle güvenceye bağlanmaktadır. Genel olarak "resmî veya özel kuruluşlara verilen ve gerektiğinde tutarı mektubu veren banka tarafından herhangi bir şarta bağlı olmaksızın nakde çevrilme garantisi taşıyan mektup" diye tanımlanan teminat mektubu çağdaş araştırmacıların çoğunluğu tarafından genellikle kefalet akdiyle bağlantılı olarak ve onun hükümleri çerçevesinde değerlendirilirken bazıları bunun mahiyeti itibarıyla kefaletten farklı olduğunu, dolayısıyla ayrıca ele alınıp değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. Yeni çalışmalarda teminat mektubunda görülen problemler durumlarının başında teminat mektubunun teberru mahiyetli kefaletin aksine bir ücret mukabilinde yapılması gelmektedir. Konuyu kefalet hükümleri çerçevesinde ele alanların bazıları bunu câiz görmezken diğerleri ihtiyaç, zaruret gibi gerekçelerle meşrulaştırmaya çalışmışlar, ücretle vekâlete benzetenler ise sunulan birtakım hizmetlerin karşılığı olmak üzere teminat mektubu mukabilinde alınan ücrete karşı çıkmışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Tâlâk", 25, "Edeb", 24, "Havâlât", 3, 6; Müslim, "Zühd", 42; İbn Mâce, "Diyât", 36, "Şadaqât", 9; Ebû Dâvûd, "Büyû", 39, 88, "Veşâyâ", 5; Tirmizî, "Büyû", 39, "Veşâyâ", 5; Ebû Yûsuf, *İhtilâfû Ebi Hanîfe ve İbn Ebî Leylâ* (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî), Kahire 1357, s. 54-57; a.mf., *el-Âşâr* (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî), Kahire 1355, s. 160, 188, 191; Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Câmi'ü's-Şağîr*, Beyrut 1406/1986, s. 369-381; a.mf., *el-Aşl* (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî), Beyrut 1410/1990, III, 309-311; IV, 53-58; Taberî, *İhtilâfû'l-*

fukahâ', Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye), s. 186-302; Tahâvî, *el-Muhtaşar* (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî), Kahire 1370/1950, s. 101-106; Ebû Hilâl el-Askerî, *el-Furûk fi'l-luğa*, Beyrut 1403/1983, s. 201-202; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, VIII, 110-122; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *en-Nihâye fi mücerredü'l-fikh ve'l-fetâvâ*, Beyrut 1400/1980, s. 314-316; Şirâzî, *el-Muhezzeb*, Kahire 1976, I, 447-453; Serahsî, *el-Mebsût*, XV, 116; XIX, 160-189; XX, 2-133; XXI, 63, 69; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Aḥkâmü'l-Kur'ân* (nşr. Ali M. el-Bicâvî), Kahire 1394/1974, III, 1095-1096; Kâsânî, *Bedâ'î'*, VI, 3; Burhâneddin el-Merginânî, *el-Hidâye* (İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kadir* [Bulak] içinde), VI, 283; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 247-250; İbn Kudâme, *el-Muğnî* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî - Abdülfettâh M. el-Hulvî), Kahire 1989, VII, 56, 71-108; Nevevî, *el-Mecmû'*, XIV, 3-7; Mevsiî, *el-İhtiyâr*, Kahire 1370/1951, II, 166-173; Beyzâvî, *el-Gâyetü'l-kuşvâ* (nşr. Ali Muhyiddin el-Karadâğî) [baskı yeri ve tarihi yok] (Dârü'n-nasr), I, 529-535; İbn Cüzey, *el-Kavâninü'l-fikhiyye*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye), s. 213-214; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kadir* (Bulak), VI, 282-345; Molla Hüseyin, *Dürrü'l-hükkâm*, İstanbul 1310, II, 295-307; Rassâ, *Şerḥu Hudüdi İbn 'Arafe* (nşr. Muhammed Ebû'l-Ecfân - Tâhir el-Ma'mûrî), Beyrut 1993, II, 423-430; İbrâhim b. Muhammed el-Halebî, *Mülteka'l-ebhur*, İstanbul 1315, s. 246-254; Abdurrahman Şeyhizâde, *Mecma'u'l-Enhur*, İstanbul 1316, II, 123-146; *el-Fetâvâ'l-Hindiyye*, III, 252-295; Haskefî, *ed-Dürrü'l-muhtâr* (İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* [Kahire] içinde), V, 283, 290, 297-298, 301, 304; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* (Kahire), V, 281-339; *Mecelle*, md. 612-672; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Fikhü'l-İslâmî fi şubihü'l-cedid*, Dimaşk 1967-68, I, 541-543; II, 1008; Ali el-Haffî, *ed-Damân fi'l-fikhü'l-İslâmî*, Kahire 1971-73, I-II; Abdülhâlik Hasan Ahmed, *el-Kefâle*, Kahire 1986; Ali Ahmed es-Sâlûs, "el-Kefâle beyne'l-fikh ve'l-kanûn", *Hauliyyetü Külliyyeti's-Şerî'a ve'd-dirâsâti'l-İslâmiyye*, sy. 3, Devha 1984, s. 227-264; "el-Kefâle", *Mu.F.*, XXXIV, 287-320.

H. YUNUS APAYDIN

KEFÂRET

(الكَفَّارَةُ)

Dinin

belirli yasaklarının ihlâli durumunda yapılması istenen malî veya bedenî ibadet.

Sözlükte "örtmek, gizlemek, inkâr etmek" mânasındaki küfr kökünden gelen kefâret (keffâret) günah ve hataları örtücü, telâfi edici kurban, sadaka, oruç gibi davranışları ifade etmektedir. Kefâret kelimesinin Arapça'ya "günahları telâfi etme, ortadan kaldırma" anlamına gelen İbrânice kappârâ ve onun kökü olan kipperden geçtiği ileri sürülmektedir. Sür-yânice (kefar) ve Asurca (kapâru) gibi dillerde de ses ve mâna benzerliğiyle aynı

kelimenin varlığı bunun menşeinin tesbitini zorlaştırmakta (*Eİ²* [İng.], IV, 406; *ERE*, V, 654), ancak İbrânice kipper ile Akkadca kuppuru arasında ilgi kurulmaktadır (*DBS*, III, 50).

Kefâretin kaynağı konusunda dinler arasında farklılıklar vardır. Bazı dinlerde, Tanrı'nın yapılan yanlışı telâfi etmeye yönelik emri ve günaha düşenlerin vicdanı kefâretin kaynağı olarak görülmektedir. Kefâretin kaynağını sadece toplumsal felâket ve hastalıklardan kurtulma arzusuna dayandıran inançlar da bulunmaktadır. Bu anlayışın en belirgin örneklerine ilkel kabile inançlarında rastlanır (Parrinder, s. 73; Brown, s. 22). Aslında birçok dinde toplumun başına gelen felâket ve hastalıklar, insanların Tanrı'nı istemediği bir işi yapmak suretiyle O'nu öfkelen-dirmesinin sonucu olarak görülür. Bu öfkeyi toplumdaki uzaklaştırmak, Tanrı ile yeniden barışmayı sağlamak ve O'nun nimetlerinden mahrum kalmamak maksadıyla çeşitli kefâret eylemleri yapılır. Bu eylemler yalvarma, takdimeler sunma, kurbanlar kesme ve günahları kurban olarak seçilen hayvanlara yükleme ritüelleri şeklinde icra edilmektedir (Jeavons, s. 9, 12, 32; Brown, s. 23, 33). İkel kabile insanları arasında kurban en etkili kefâret vasıtası olarak görülür. Meselâ Orta Afrikalı kabilelerden Dinkalar'da, işlenen günahlar yüzünden topluma musallat olduğuna inanılan hastalık ve felâketler toplumsal kurban âyinleriyle uzaklaştırılmaktadır. Bu telakkide insana gelen hastalık ya da felâket bir boğaya yüklenmekte, çeşitli dualardan sonra boğa Tanrı Nihalik'e kurban olarak takdim edilmektedir (Brown, s. 22-23). Gana'daki Galar arasında ise suç işleyeninin suçunu itiraf ederek çeşitli kefâret eylemlerini gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu amaçla günahkâr kimse biri erkek, diğeri dişi iki kuşla bir keçiyi kefâret vasıtası olarak getirmekte, günahkâr, boğazlanan keçinin kanının akıtıldığı kutsal su ile banyo yaparak arınmaktadır (a.g.e., s. 33).

Sanskrit dilinde kefâret karşılığında kullanılan ve günahların çeşitli yollarla telâfi edilmesine ima eden prayaschitta terimine bu anlamıyla ilk defa Sama Veda'nın tefsiri olan Samavidhana Brahmana'da rastlanır. Milâttan önce II. yüzyıl ile milâttan sonra I. yüzyıl arasında kayda geçirilen Manu kanunları da kefâret ve tövbe konusuna temas etmektedir.

Kefâret kavramı Hinduizm'deki kutsal kanunun (dharma) üç temel unsurundan

KEFÂRET

biridir. Hinduizm, günahı dünyanın nizamına karşı işlenmiş bir suç diye gördüğü ve onu hastalık gibi sirayet edici maddi bir şey olarak algıladığı için kefarete oldukça önem vermiştir. Özellikle Brahmanalar'da kurban üzerinde önemle durulmuş, ayrıca Tanrı Varuna'nın günahları affetmesi için kefarete mahiyetinde duaların yapılması gerekli görülmüştür. Hinduizm'de dolunayla başlayarak bir ay süreyle oruç tutmak, bazı kutsal ırmaklarda yıkanmak, hac mekânlarını ziyaret etmek, fakirlere yardımda bulunmak gibi başka kefarete uygulamaları da vardır (ERE, V, 659).

Jainizm, ateist yapısından ötürü günah kavramından ziyade ahlâkî hataya düşmemeye önem verdiği için kefarete kavramı üzerinde fazla durmaz. Rasyonalist tutumundan dolayı Sihizm'de de kefarete önem verilmemiştir.

Budizm'de "karma"dan kurtuluşun mümkün olmadığına inanılır. Buna göre işlenen her günahın karması yani karşılığı mutlaka görülecektir. Bu inanç kefareti önemsiz kılmakla birlikte işlenen hataların kısmen de olsa telâfi edilmesi için cemaatin affını kazanmak ve hayır yapmak gibi kefarete mahiyetinde davranışlar söz konusudur. Budist rahipler on beş günde bir bölgesel toplantılar yapmaktadırlar ve alenî günah itiraflarında bulunmaktadırlar. Ayrıca her yıl oruç günü icra edilen alenî itiraf törenlerinde başrahip büyük günahlardan başlayıp elindeki günah listesini okumakta, bu günahlardan birini işlemiş olan diğer rahiplere gerekli kefarete cezasının verilmesiyle âyin tamamlanmaktadır. Sıradan vatandaşlar ise işledikleri günahı rahibe bildirerek onun verdiği cezayı çekmek suretiyle kefaretlerini ödemişlerdir.

Zerdüştilik'te kefarete için kullanılan kelimeler *paitita* ve *aperatid*dir. Bu dinde kefarete ritüelleri ve formülasyonlarıyla ilgili bilgiler geç dönemlerdeki Pazand metinlerinde ortaya çıkar (m.s. IV. yüzyıl). Zerdüştiliğe göre günah işlemek günahın kefareti ödemenin daha iyidir. Fakat kişi bir defa günah işlediyse yapacağı en iyi şey vakit geçirmeden kefareti ödemektir. Samimi bir duyguyla yerine getirilen kefarete Ahura Mazda ile insan arasındaki ilişkiyi yeniden düzeltir. Kefarete pratik yollarından biri yatmadan önce kısa bir tövbe duası okumaktır. Diğer bir uygulamaya göre günahkâr kişi Dastur adını alan rahibin önünde günahlarından tövbe eder. Ayrıca çeşitli hayır-

larda bulunmak da kefaretin gerekli şartlarından. Zerdüştilik'te ceset yakmak veya gömmek, ölü eti yemek, livatacılık gibi günahların kefareti yoktur. Günümüz Zerdüştiliğinde, evde kaldığı müddetçe ölen kişinin başında ölen adına kefarete bulunacak bir din adamı görevlendirme geleneği vardır. Uzun dualardan oluşan bu kefarete ölenin yakınları da katılır. Bu dua okumaları genellikle ölümden sonraki bir ay boyunca sürer. Okunan duaların Çinvat (Chinvat) Köprüsü'nden geçerken ölüye yardımcı olacağı düşünülür.

Parsîlik, günahı itiraf etmeye ve gerekli kefareti gerçekleştirmeye büyük önem vermiştir. Kefareti yerine getirilmeyen günahlar her yıl biraz daha büyüyen kişiye Ahura Mazda'nın karşısında zor duruma düşürürken kefarete bir anda bütün günahları yok etmektedir. Kefarete için öncelikle bir rahibin veya sâlih bir kişinin önünde itirafta bulunmak gerekmektedir, bunun hiç olmazsa yılda bir defa mihr ayında gerçekleştirilmesi istenmektedir. Hatta bu amaçla, insanların muhtemel günahlarını içeren hazır günah itirafları listesi bulunmakta ve bunlar zaman zaman okunmaktadır. Günahını itiraf eden kişinin ceza olarak rahibin verdiği kefarete uygulamalarını gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu kefaretler bedeni bazı meşakkatler yanında çoğunlukla ibadet veya topluma hizmet türünden uygulamaları ihtiva etmektedir. Kefaretlerden bazıları kutsal ateşe güzel kokulu ağaçlar taşımak, fakir müminleri evlendirmek, köprü, yol ve sulama kanalları gibi hizmetleri yapmak ya da zararlı hayvanları öldürmektir. İnsanlara zarar vermek veya kutsal bilinen hayvanları öldürmek gibi suçların kefaretinde ise suçun türüne göre belirlenen kırbaç yahut bunun para cezasına çevrilen şekli tatbik edilir (Moore, I, 397; ERE, V, 665). Parsîlik'te bir cesedi yakmak veya gömmek, insan yahut köpek eti yemek gibi fiiller kefareti kesinlikle mümkün olmayan günahlar olarak görülmektedir.

Japon halk dini Şintoizm'de kötülük kirillik olarak algılandığı için kötülüğün çaresinin de tövbede değil arınma ve temizlenme ritüellerinde olduğuna inanılmaktadır (Brown, s. 57). Şintoizm'de kefarete maksadıyla yapılan âyinlerden biri de mâbeddeki sunağa tanrılar için takdimler bırakmaktır (Moore, I, 103-107). Konfüçyüsçülük öğretisinde ise her günahın mutlaka karşılığının görüleceği belir-

tilmektedir. Bu sebeple günah işleyen kişi günahının karşılığını ödeyerek telâfi de bulunmalıdır (Budda, s. 372).

Yahudilik'te günah her türlü dünyevî felâket ve sıkıntının kaynağı olarak görülmekte, ayrıca onun uhrevî bir cezasının da bulunduğu inanılmaktadır (Sayılar, 21/4-9; Vaiz, 3/17). Bundan dolayı günahın arınma meselesi bu dinde önemli bir yer tutmakta ve bu maksatla çeşitli kefarete uygulamaları yapılmaktadır. Ancak bu uygulamalar, Yahudiliğin başlangıcından günümüze kadar olan süreçte bazı değişikliklere uğramıştır. Eski Ahid'de kefarete, günahların bizzat Tanrı tarafından silinmesini sağlamak üzere yapılan telâfi eylemini (Mezmurlar, 32/1, 51/9; İşaya, 43/25; 44/22; Yeremya, 18/23) ve böylece bağışlanmış olmayı (Mezmurlar, 65/3; 78/38; 79/9; 85/2; Yeremya, 18/23; Hezekiel, 16/62) ima eder. Yahudiliğin ilk asırlarında kasten günah işleyenlerin toplumdaki atılması benimsenmiş, kasıtsız günah işleyenlerin ise kurban takdimleriyle günahlarına kefarete bulunarak arınmaları istenmiştir. İlk dönemlerin başlıca kefarete vasıtası olarak görülen kurban takdimeleri günahkârın maddî durumuna göre boğa, keçi, kuzu veya kumru gibi hayvanlardan seçilmiştir. Bu tür kefarete kurbanına gücü yetmeyen bir miktar unu mezbaha getirerek takdim etmesi de kefarete için yeterli görülüyordu (Levililer, 5/2-19). Yahudilik'te kişisel kefarete uygulamaları dışında İsrâil kavminin muhtemel günahları için toplumsal arınma âyinlerinin icra edildiği Yom Kipur (büyük kefarete günü) bulunmaktadır. Yahudiliğin ilk dönemlerinde kefarete gününde başrahibin idaresinde çeşitli arınma âyinleri yapılmaktaydı ve kurban takdimi edilmekteydi. Başrahip kendisi ve ruhban teşkilâtı için günah itirafında bulunarak kurban sunmakta, ardından toplumun günahlarına kefarete olacak âyinelere başlamakta, bu amaçla getirilen iki tekeden kura ile seçilen birini toplumun günahları için kurban ettikten sonra elini "günah keçisi" denilen diğer keçinin başına koyarak toplumun günahlarını ona yüklemekteydi. Daha sonra günah keçisini mâbedin kapısına çıkarıp görevlilere teslim etmekteydi. Bu görevliler günah keçisini çöle sürüp günahları toplumdaki uzaklaştırmış olmaktadır (Levililer, XVI). Yahudiler, Bâbil sürgününden sonra çeşitli faktörlerin etkisiyle kurbanın yanında dua, sadaka, oruç vb. kefarete vasıtaları da kullanmaya başlamışlardır. 70 yılında mâbedin yıkılması toplu-

mu derinden etkilemiş ve günahın arınma amaçlı kefarete uygulamalarında köklü değişiklikler meydana getirmiş (Cohon, s. 297; Montefiore, XVI [1904], s. 214-215), kefarete günü ile bu günde yapılan oruç, dua, sadaka vb. kefarete uygulamaları kurbanın yerini almıştır (Cohen, s. 154, 298-300). Günümüzde yahudiler, kefarete amaçlı ibadet ve dualara Roş-ha-şanah'tan bir hafta önceki pazar günü şafak vaktinde, hatta bazı yerlerde gece yarısında "selihot"lar (af duaları) okuyarak başlarlar, bu dualar Yom Kipur'a kadar sürer. Bunun yanında özellikle dindar kişiler sadaka vermekte, kefarete günü arefesiyle sebt günü dışındaki her gün öğleye kadar oruç tutmakta, sabah ve akşamları Mezmurlar'dan pasajlar okumaktadır (Kitov, I, 26, 67, 81). Kefarete döneminin asıl ve en önemli günü olan kefarete gününde ise oruç, dua ve günah itirafıyla kefarete bulunmaktadır. Bu günün duaları içinde en önemlisi, ferdin geçmişte yerine getirmediği veya gelecekte ihmal edeceği işlerin dinî yükümlülüğünden kurtulması amacıyla okunan Kol Nidre duasıdır (a.g.e., I, 85-104). Tapınağın yıkılışından sonra pek çok Yahudilik kurumu gibi kefarete de şekil değiştirdi. Daha önce bütün ritüeller tapınakla ilişkili olarak yapılırken tapınağın yıkılışı üzerine yahudi düşüncesi ıstırap kavramı etrafında şekillendi. Bu genel anlayışın sonunda yahudilerin çektiği ıstırap bizzat kefaretin kendisi oldu hatta ölüm günahların nihaî kefareti olarak algılandı.

Hıristiyanlık, kefareti, sadece fert veya toplumun işlediği günahları affettirmeye yönelik bir davranış olarak değil aynı zamanda Hz. Âdem'den gelen "asli günah"ın Hz. İsa tarafından ortadan kaldırılması olarak görmektedir (Matta, XXVI/26-28; Markos, VIII/31; X/33-34, 45). Hıristiyanlığa göre insanlığın atası Âdem'in işlediği ilk günah ve onun cezası olan ölüm bütün nesillerine sirayet etmiştir (Romalılar'a Mektup, V/12, 19). Doğrudan doğruya Tanrı'ya karşı işlenen böyle ağır bir günahı ancak Tanrı'nın kendisi giderebilirdi. Bu sebeple Tanrı biricik oğlu İsa'yı insan şeklinde yeryüzüne göndermiş, İsa insanlığın günahlarına kefarete, tek ve gerçek kurban olarak kendisini sunmak suretiyle insanlığı asli günahın tahakkümünden kurtarmış, Tanrı ile insanlık arasında barışı tesis etmiştir. Bu kurtuluş ve barış ortamına kavuşmak ancak İsa'ya iman ederek vaftiz olmakla mümkündür. Vaftizle kişi, İsa'nın kefaretiyle oluşan inâyete iştirak ederek bundan pay almakta,

böylece asli suçtan ve diğer günahlarından arınmaktadır (Telfer, s. 18). Buna rağmen günah duygusu yok olmamakta ve ortaya çıkmak için fırsat kollamaktadır. Bu sebeple günah duygusuyla devamlı mücadele etmek gerekmektedir. Hıristiyanlığın tövbe anlayışındaki kademeli değişime paralel olarak tövbe amacıyla yapılan kefaretlerin şekli ve süresinde de bir değişim görülmektedir. Özellikle vaftizin ardından günaha düşenlere tövbe imkânının tartışması olarak verildiği III. yüzyılda, kilise teşkilâtı kefarete amacıyla yapılan uygulamaları sistematik bir yapıya kavuşturmuştur. Bununla da yetinmeyen kilise teşkilâtı, İsa'nın havâriyelerine verdiği cezalandırma ve af yetkisinin havâriyelerden kendisine geçtiğini ileri sürerek kefaretle birlikte günahları affetme hakkını da ele geçirmiş, ardından kefarete günahı telâfi etmekten ziyade bir cezalandırma vasıtası haline dönüştürmüştür. Hıristiyanlığın ilk asırlarında kefarete uygulamalarına ayrılmış özel bir dönem yoktur. Günahlarından tövbe ederek arınmak isteyenler kiliseye müracaatları sonrasındaki ilk pazar gününden itibaren kefarete uygulamalarına başlatılırdı. Muhtemelen VII. yüzyıla doğru kefarete uygulamaları Paskalya'dan (Hıristiyanlığa göre Hz. İsa'nın çarmıhta ölümünün ardından dirildiği gün) önceki kırk günlük Lent dönemiyle sınırlandırılmıştır. Bu değişiklikten sonra tövbe ve kefarete amacıyla kiliseye başvuranlar Lent dönemine kadar bekletilerek bu dönemde kefarete uygulamalarına başlatılmıştır. Önceleri itiraf ve kefarete uygulamaları alenen yapılırken zamanla bazı bölgelerdeki kiliselerde gizli itiraf ve kefarete uygulamasına geçilmiş, bu uygulama giderek bütün kiliselere yayılmıştır. Nihayet XII. yüzyıldan itibaren gizli tövbe-kefarete uygulamaları asıl uygulama haline gelmiştir. Günümüzde de tövbe amaçlı âyin ve uygulamalar Lent döneminde ve gizli olarak icra edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

F. B. Jevons, *Comparative Religion*, Cambridge 1913, s. 9, 12, 32; A. Cohen, *La Talmud*, Paris 1933, s. 154, 298-300; A. Ömer Hilmi Budda, *Dinler Tarihi I*, İstanbul 1935, s. 372; R. I. Epstein, *Judaism*, London 1945, s. 70-71; S. S. Cohon, *Judaism a Way of Life*, Cincinnati 1948, s. 297; G. F. Moore, *History of Religions*, New York 1949, I, 103-107, 390, 397; W. Telfer, *The Forgiveness of Sins, An Essay in the History of Christian Doctrine and Practice*, London 1959, s. 18; R. Greenacre, *The Sacrament of Easter*, London 1965, s. 15; E. Gugenheim, *Le Judaïsme dans la vie quotidienne*, Paris 1970, s. 96-97; K. Bihlmeyer - H. Tuchle, *I ve IV nü*

Yüzyıllarda Hıristiyanlık (trc. Antun Göral), İstanbul 1972, s. 92; G. Parrinder, *Africa's Three Religions*, London 1976, s. 73; E. Kitov, *The Book of Our Heritage* (trc. N. Bulman), New York 1978, I, 26, 67, 81, 85-104; A. Medebielle, "Expiation", *DBS*, III, 1-262; Francis Dvornik, *Konsiller Tarihi: İznik'ten II. Vatikan'a* (trc. Mehmet Aydın), Ankara 1990, s. 39; D. A. Brown, *A Guide to Religions*, London 1991, s. 22-23, 33, 57, 147-150; Thomas Michel, *Hıristiyan Tanrıbilimine Giriş, Dinler Tarihine Katkı*, İstanbul 1992, s. 82-85; C. G. Montefiore, "Rabbinic Conceptions of Repentance", *Jewish Quarterly Review*, XVI, Philadelphia 1904, s. 214-215; J. Cheihod, "Kaffara", *EI²* (ing.) IV, 406-407; T. W. R. Davids, "Expiation and Atonement (Buddhist)", *ERE*, V, 640-641; S. R. Driver, "Expiation and Atonement (Hebrew)", a.e., V, 653-658; J. Jolly, "Expiation and Atonement (Hindu)", a.e., V, 659; M. N. Dhalla, "Expiation and Atonement (Parsi)", a.e., V, 664-666.

H. MEHMET KATAR

□ FIKİH. Fıkıhta kefarete, dinin belirli yasalarını ihlâl eden kimsenin hem ceza hem de Allah'tan mağfiret dilemek maksadıyla yükümlü tutulduğu köle âzat etme, oruç tutma, fakiri doyurma ve giydirmeye gibi malî veya bedenî nitelikli ibadetlerin genel adıdır. Kur'an'da kefarete kelimesi üç âyette dört defa geçmekte olup bunlardan kısıstan söz eden âyette, yapılan bağışlamanın ya da malî fedakârlığın işlenen günah için kefarete olacağı bildirilir (el-Mâide 5/45). Diğer âyetlerde bilerek yapılan yeminin (el-Mâide 5/89) ve ihramda iken avlanma yasağını ihlâlin cezası açıklanır (el-Mâide 5/95). Ancak Kur'an'da kefarete kavramına atıf bundan ibaret olmayıp hacca tıraş olmak, hatâen adam öldürmek ve zihâr yemini gibi belirli kural ve hak ihlalleri halinde de kefarete kelimesi kullanılmaksızın bu mahiyette bazı yükümlülükler getirilir (el-Bakara 2/196; en-Nisâ 4/92; el-Mücâdile 58/2-4). Ayrıca Kur'an'da genel bir anlatımla, işlenen günahların ve yapılan kötülüklerin Allah hakkına taalluk eden kısmının tövbe, iyi davranışlar, iman ve sâlih amelle bağışlanıp örtüleceği sıkça tekrarlanır ve müminlerin de böyle dua etmesi öğütlenir (Âl-i İmrân 3/193, 195; en-Nisâ 4/31; el-Mâide 5/12, 65; el-A'râf 7/153; el-Enfâl 8/29; Hûd 11/114; et-Tegâbün 64/9). Bu çeşit âyetlerde kullanılan "tekkir" kalıbının dinî terminolojideki kefarete kavramıyla hem kök hem anlam birliği vardır.

Değişik yönleriyle kefarete konusuna temas eden hadislerin sayısı hayli fazladır. Bu hadislerde Kur'an'da ana hatlarıyla açıklanan kefaretlerin ayrıntısı verildiği gibi ramazan orucunu mazeretsiz bozma